

КНИГА ПРО ПАТРІАРХА

Зінчук Д. С. Релігійна та громадсько-політична діяльність Патріарха Київського і всієї Руси-України Володимира (Василя Романюка) / Д. С. Зінчук. – Івано-Франківськ : Видавець І. Я. Третяк, 2009. – 280 с.

Біографістика вважається одним із перспективних напрямів української історичної науки. Введення до наукового обігу даних про персоналії нашого минулого й сучасності дозволить відкрити багатогранність української історії, відтворити історію України в портретах її видатних діячів, а висвітлення діяльності релігійних діячів дасть можливість розкрити духовні витoki українського народу. Історична біографістика й персоналістика стали одними з найефективніших методів для подолання знеособлення історичного процесу, характерного для радянської історіографічної традиції, висвітлення людського виміру історії.

Дмитро Зінчук знайшов, на наш погляд, важливий і ще не достатньо висвітлений в історичній літературі аспект політичної та релігійної історії України: релігійну й громадсько-політичну діяльність Василя Романюка – правозахисника, Патріарха УПЦ КП Володимира. Монографія Д.С.Зінчука “Релігійна та громадсько-політична діяльність Патріарха Київського і всієї Руси-України Володимира (Василя Романюка)” є першою у вітчизняній історичній науці узагальнюючою спробою здійснити цілісне дослідження діяльності В.Романюка. На нашу думку, особливу привабливість та інтерес до цієї теми викликає власне можливість через аналіз ролі й значення В.Романюка в релігійних і суспільно-політичних процесах України другої половини ХХ ст. простежити перебіг національно-релігійного відродження нашої держави.

Важливим є краєзнавчий аспект проблеми монографії Д.Зінчука, оскільки майже все життя Святійшого Патріарха Володимира було пов’язане з Прикарпаттям, пам’ять про нього й досі зберігається серед громадянства краю, а його життя та діяльність є важливим виховним фактором як для віруючих, так і молоді.

Знаковим став вихід монографії напередодні 2010 р. – року ювілейного для Патріарха Володимира: 18 липня виповнюється 15 років з дня його трагічного похорону, 9 грудня Патріарху виповнилося б 85 років.

У першому розділі монографії проаналізовано джерела й історіографію проблеми. Звертає на себе увагу ґрунтовна джерельна база дослідження. Автор опрацював численні джерела – архівні й опубліковані (публікації документів, мемуарна література, листування, періодичні видання), речові, усні (інтерв’ю), фотодокументи. Вивчив і вперше ввів до наукового обігу значну кількість документів Центрального державного архіву громадських об’єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву Івано-Франківської області, Галузевого Державного архіву СБУ, Музею-архіву й документаційного центру українського самвидаву. Важливий матеріал отримано з історико-краєзнавчого музею с. Космач та із садиби-музею Святійшого Патріарха УПЦ КП Володимира в с. Хімчин Косівського району, де народився Василь Романюк. Автор зібрав значний польовий матеріал, опитавши 20 респондентів, серед яких як родичі, односельчани Василя Романюка, так і відомі громадсько-політичні діячі (І.Гель, Д.Возняк, І.Калинець, В.Мороз, Б.Ребрик, П.Січко, Ю.Шухевич та ін.). Ці інтерв’ю в майбутньому можна опублікувати як самостійну збірку матеріалів, адже вони мають значну наукову цінність, оскільки зібрані свідчення не тільки сприяють вивченню малодосліджених сторінок життя В.Ро-

манюка, але й дають можливість порівняти їхні дані з офіційною інформацією, що міститься в різних документах, відображають атмосферу, дух того часу.

Позитивним моментом дослідження вважаємо здійснену автором класифікацію творів Василя Романюка на: заяви, звернення, петиції, написані до органів радянської влади, міжнародних організацій, політичних і релігійних діячів з протестами проти несправедливого ув'язнення, на захист прав політв'язнів і віруючих; проповіді, послання, промови на єпископській хіротонії, патріаршій інтронізації, а також різдвяні й великодні послання; інтерв'ю, бесіди з Патріархом, опубліковані в пресі, його спогади; вірші.

Аналізуючи історіографію проблеми, Д.Зінчук констатує, що монографії і статті дають тільки фрагментарні відомості біографічного характеру, діяльність Василя Романюка побіжно згадується в контексті історії дисидентства, Української Гельсінської групи, відродження українського православ'я.

У другому розділі монографії охарактеризовано діяльність В.Романюка в контексті суспільно-політичних процесів в Україні (1925–1972 рр.). Автор наголошує на тому, що важливе значення на становлення світогляду В.Романюка, який народився 9 грудня 1925 р. у с. Хімчин Косівського повіту Станіславського воєводства в сім'ї селян, мало родинне виховання, що ґрунтувалося на релігійних і національних традиціях українського народу. Формування національних почуттів, які відіграли провідну роль у громадсько-політичній і релігійній діяльності В.Романюка, відбулося завдяки його участі в ОУН. 12 липня 1944 р. він був заарештований як учасник ОУН, у якій виконував обов'язки кур'єра-зв'язківця, проводив збір коштів, здійснював антирадянську агітацію серед населення. На основі архівних матеріалів Галузевого Державного архіву Служби безпеки України автор відобразив аспекти судово-слідчих дій щодо арештованого.

Д.Зінчук висвітлив перебування В.Романюка в Кустолівській сільськогосподарській колонії № 17 управління НКВС у Полтавській області, де він був засуджений на 10 років позбавлення волі з відбуванням терміну у віддалених місцевостях СРСР за участь у “контрреволюційній повстанській організації УСС (Український січовий стрілець)”, за проведення “контрреволюційної агітації серед ув'язнених, спрямованої на дискредитацію партії і радянського уряду”.

Дослідник робить висновок, що “саме на засланні він розпочав самостійне опанування теоретичних основ богослов'я. У таборах зміцніла віра В.Романюка в Бога, що остаточно вплинуло на рішення присвятити себе служінню Богові” (с.39).

На думку Д.Зінчука, важливим етапом життя священика стала діяльність у с. Космач Косівського району Івано-Франківської області, яка спрямовувалася ним на відродження релігійності населення, подолання страху перед репресіями з боку державних установ за відвідування богослужінь молоддю, дітьми, зростання авторитету священика, відновлення народних обрядів. Водночас вона зумовила посилену увагу до нього органів влади, а заклики й організація колядування в селі стали причиною відсторонення його на місяць від богослужінь. Д.Зінчук проаналізував практичні кроки отця Василя на захист народних і релігійних традицій Гуцульщини: створення музею, ремонт церкви, організація колядування, заклики в проповідях до духовності, моральності, збереження звичаїв. Автор висвітлив важливі обставини, які вплинули на подальшу долю В.Романюка й спричинили його арешт у січні 1972 р. – тісні взаємозв'язки з шістдесятниками: В.Чорноволом, В.Морозом, П.Заливахою, І.Світличним, І.Гелем, Б.Антоненком-Давидовичем, подружжям Калинців та іншими, активна суспільна позиція (участь у поширенні самвидаву, написання заяви на захист В.Мороза). Під час закритого судового засідання 8–12 червня 1972 р. Івано-Франківського обласного суду В.Романюк був звинувачений в “антирадянській пропаганді та

агітації”, визнаний “небезпечним рецидивістом” і отримав жорстокий вирок – сім років позбавлення волі, три роки заслання.

У третьому розділі Д.Зінчук детально охарактеризував боротьбу В.Романюка за свободу совісті в умовах ув’язнення та заслання, що дало змогу твердити про належність православного священика з Прикарпаття до релігійного дисидентства. Автор визначив головні форми й методи відстоювання В.Романюком прав віруючих і політв’язнів, а також основні заходи, які проводилися за кордоном на його захист. Заяви священика, його голодування отримали широкий міжнародний резонанс. Д. Зінчук зазначає, що “боротьба священика за покращання становища “в’язнів сумління” зводилася не тільки до пасивного опору, до інформування Заходу про порушення громадянських прав радянських політв’язнів, а також до оголошення голодування, відмови від радянського громадянства в 1976 р., створення Товариства політв’язнів, він сприяв примиренню в’язнів у конфліктних ситуаціях” (с. 153). В. Романюк став єдиним священиком в УРСР, що проголосив свою належність до УАПЦ, офіційно розірвавши з РПЦ. Правозахисна діяльність священика була тісно пов’язана з ідеєю відновлення УАПЦ.

Д.Зінчук розглянув специфіку священичої практики В.Романюка в Україні й за кордоном протягом 1982–1989 рр., зазначивши, що переломним моментом для нього став виїзд до Канади.

У четвертому розділі монографії проаналізовано основні напрями діяльності В.Романюка в контексті національного й релігійного відродження України, визначено його місце у відновленні українського православ’я. Автором охарактеризовано діяльність В.Романюка, пов’язану з відновленням УАПЦ, інституалізацією УПЦ КП, простежено його шлях від єпископа до Патріарха.

Д.Зінчуком досліджено аспекти діяльності В.Романюка як Патріарха Київського і всієї Русі-України Володимира (21 жовтня 1993 р. – 14 липня 1995 р.): проблеми української державності, духовності, державно-церковних відносин, міжконфесійних конфліктів. Показано ідейні витоки теорії киевоцентризму, прихильником якої був Патріарх, відстоюючи значення Києва як другого Єрусалиму. Автором показано події, пов’язані з похороном Патріарха 18 липня 1995 р.

Д. Зінчук відзначає, що “Василь Романюк відіграв важливу роль у громадсько-політичному й релігійному житті України другої половини ХХ ст. як священик, правозахисник, Патріарх, беручи участь у відродженні українського православ’я, державності, духовності” (с. 155).

Розділи книги вдало доповнюють додатки (документи, світлини), які яскраво ілюструють основні етапи життя та діяльності Василя Романюка.

Разом з тим більш глибокого аналізу потребують висвітлення діяльності Патріарха Володимира протягом 1993–1995 рр., а також події похорону 18 липня 1995 р., “кривавого вівторка”.

Монографія Д. С. Зінчука “Релігійна та громадсько-політична діяльність Патріарха Київського і всієї Русі-України Володимира (Василя Романюка)” є вагомим внеском до української історичної науки, першою у вітчизняній історичній науці узагальнюючою спробою здійснити цілісне дослідження діяльності Василя Романюка, яка висвітлює еволюцію становлення і боротьби Патріарха як Людини, Патріота й Духівника через призму складних суспільно-політичних процесів тоталітарного минулого.

Книга є даниною пам’яті не тільки визначній постаті, але й цілому поколінню борців за волю та незалежність України.